

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR.....	40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich	
SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEKNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI	44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI	49
To'xtabayev Oybek Odilovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	56
Ismailov Bobir Salomovich	
TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	62
Yangiboyev F.B.	
MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHİYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	68
Turayev Og'abek Kaxramonovich	
XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASI.....	75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna	
BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODEL.....	83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLİYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELAR ASOSIDA BAHOLASH	89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH	94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna	
TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI	111
Begamov S.X.	
RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS.....	116
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
HUDUDIY TURIZM KLASSTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi	
SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI.....	129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi	
GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI.....	134
Kaydarova Sitara Suranbay qizi	
KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI.....	139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich	
YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI.....	145
Jamalidinova Asalxon Saliyevna	
2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEKNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI	151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich	

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI	155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ	163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARI	170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna	
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ	178
Срождидинова Зарина Хайриiddиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна	
MAMLAKATIMIZDA QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna	
RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL	190
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
IJTIMOY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEKANIZMLARI VA "QAMRAB OLINMAGAN O'RTA QATLAM" MUAMMOSI	196
Bafoev Farrux Jo'raqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna	
O'ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARI	208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI	214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich	
QURILISHDA ISHLAB CHIQRISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI	220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI	225
Xolov Sherali Axrorboyevich	
2010-2024-YILLARDA O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI	229
Ashurov Shuhratbek Quddat o'g'li	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI	233
Sherbekova Kamola Norbekovna	
AHOLI MOLIVAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI	243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich	
MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHİYATI VA MUAMMOLARI	258
Raupov Shuxrat Soyibovich	
ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи	
DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS	270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich	

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	273
Mirzaev Dilshod Artikovich	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	279
Касимова Наргиза Сабитджановна	
YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi	
BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIIY TA'LIM MISOLIDA).....	289
Karievva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI.....	295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich	
O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI	302
Umed Farmonkulovich Radjabov	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEKANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI	307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)	313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna	
RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI	318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR	323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	327
Бахтиёрров Худайберган Хамдам угли	
MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich	
QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	342
Tajibaev Berdax Asqarbay uli	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi	
STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION	352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi	
TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi	
TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH	371
Xudoyqulov Husen Ahadovich	

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIVAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI	379
Shodiyev Murodjon Bakirovich	
SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR	384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	397
P.SH.Usmonov	
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ	401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI	407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich	
ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI	416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH	423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna	
APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE	428
Musayeva Shoira Azimovna	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY TAJRIBA HAMDA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH SAMARADORLIGI	435
Bozorova Ozoda Raximovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL	439
Bekmurodov Navruz Ergashevich	
TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	449
O'rinov Komiljon Kozimovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI	453
Salomat Norova	
QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	459
Usubjonov Zaxriddin Vasiliddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH	465
Xalikov R. B.	
BIZNES JARAYONLAR AUTSORSINGINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI TAHLILI	472
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
DAVLAT MOLIVAVIY BOSHQARUVI SAMARADORLIGINING IJTIMOY ADOLATGA TA'SIRINING PEFA VA CEQ METODOLOGIYALARI ORQALI TAHLILI	477
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL QILISHNING XORIJ TAJRIBASI	485
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich	
MINTAQADA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH	491
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK INNOVATSIYALARNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI	495
Ismatov Sharofiddin Asatulloevich	

THE ESSENCE OF THE OPTIMAL COST STRATEGY	500
Sodiqov Mirakhror Abbos ugli	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TOG'-KURORT ZONALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI (CHORVOQ ERKIN TURISTIK ZONASI MISOLIDA)	504
Shomurodova Shahnoza G'ayratovna	
ICHKI AUDIT SIFATI VA SAMARADORLIGI TUSHUNCHALARINING IQTISODIY MAZMUNI HAMDA ULARNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	509
Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH	517
Abdullayev Abdurauf	
TIJORAT BANKLARNING RISKLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	522
Kudaybergenova Guzal Kuanishbayevna	
TIJORAT BANKLARIDA KORRUPSIYAVIY-KOMPLAENS MUAMMOLARI: TAHLIL VA YECHIMLAR	527
Yunusov Baxtiyor Shavkatovich	

TIJORAT BANKLARIDA KORRUPSIYAVIY-KOMPLAENS MUAMMOLARI: TAHLIL VA YECHIMLAR

Yunusov Baxtiyor Shavkatovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: yunusovb@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada davlat ulushi mavjud tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi ichki nazorat bo'linmalarini (komplaens-nazorat) joriy etishning huquqiy asoslari hamda mavjud muammolari tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida korrupsion xavflarni baholash, ichki nazorat bo'linmalarining samaradorligi, ushbu bo'linmalarda kadrlar salohiyati hamda xodimlarning korrupsiyaga qarshi qonunchilikdan xabardorlik darajasi o'rganilgan. Shuningdek, manfaatlar to'qnashuvi va xabar berish tizimlari bilan bog'liq masalalar ham tahlil qilinib, ularning shaffofligini ta'minlash mexanizmlari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari davlat ulushi mavjud tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: korrupsiyaga qarshi ichki nazorat (komplaens-nazorat), davlat ulushi mavjud tijorat banklari, korrupsiyaviy samaradorlik, kadrlar salohiyati, xabardorlik darajasi, manfaatlar to'qnashuvi, xabar berish tizimlari, shaffoflik.

Abstract. This article analyzes the legal foundations for introducing internal anti-corruption control units (compliance control) in commercial banks with state participation, as well as the existing challenges in this area. The study examines issues related to the assessment of corruption risks, the effectiveness of internal control units, the human resource capacity of these units, and the level of employees' awareness of anti-corruption legislation. In addition, the research analyzes matters related to conflicts of interest and whistleblowing systems, as well as mechanisms for ensuring their transparency. The findings of the study provide scientifically grounded recommendations for improving the internal anti-corruption control system in commercial banks with state participation.

Key words: anti-corruption internal control (compliance control), commercial banks with state participation, anti-corruption effectiveness, human resource capacity, awareness level, conflict of interest, whistleblowing system, transparency.

Аннотация. В данной статье анализируются правовые основы внедрения подразделений внутреннего антикоррупционного контроля (комплаенс-контроля) в коммерческих банках с государственным участием, а также существующие проблемы в этой сфере. В ходе исследования рассматриваются вопросы оценки коррупционных рисков, эффективности подразделений внутреннего контроля, кадрового потенциала данных подразделений и уровня осведомленности сотрудников о антикоррупционном законодательстве. Кроме того, анализируются вопросы конфликта интересов и системы информирования (whistleblowing), а также механизмы обеспечения их прозрачности. Результаты исследования направлены на разработку научно обоснованных рекомендаций по совершенствованию системы внутреннего антикоррупционного контроля в коммерческих банках с государственным участием.

Ключевые слова: антикоррупционный внутренний контроль (комплаенс-контроль), коммерческие банки с государственным участием, эффективность противодействия коррупции, кадровый потенциал, уровень осведомленности, конфликт интересов, система информирования, прозрачность.

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekistonda ochiqlik, shaffoflik va korrupsiyaga qarshi kurash siyosati ustuvor yo'nalishlardan biriga aylandi. Moliyaviy tizim, xususan bank sektori ushbu islohotlarning markazida turadi, chunki uning barqarorligi va ishonchliligi mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega.

Shu sababli davlat ulushi mavjud tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi ichki nazorat bo'linmalarini (komplaens-nazorat) joriy etish, ya'ni korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish tizimini samarali tashkil etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Banklarning korporativ boshqaruvi doirasida banklarning saylanadigan organlari a'zolari hamda xodimlari tomonidan korrupsiyaning oldini olish bo'yicha choralar ko'rish, odob-axloq qoidalariga rioya etish, manfaatlar to'qnashuvining oldini olish hamda uni bartaraf etish siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish majburiyatlari belgilangan.

Shuningdek, tegishli normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiq 2021-yil 1-oktabrdan boshlab barcha davlat organlari va tashkilotlarida, shu jumladan Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar hamda Toshkent shahar hokimliklarida, shuningdek ustav fondida (ustav kapitalida) davlat ulushi 50 foiz va undan ortiq bo'lgan xo'jalik jamiyatlarida korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmalarini tashkil etish belgilangan.

Korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmalari (komplaens-nazorat) tashkilotlarda korrupsiya holatlarini barvaqt aniqlash va oldini olish, ularning sabab va shart-sharoitlarini bartaraf etish, manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'ymaslik hamda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish uchun mas'ul hisoblanadi.

Shunga ko'ra, hisobot davrida Markaziy bank hamda 9 ta davlat tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha ichki nazorat tuzilmalari faoliyati takomillashtirildi va ularning 3 tasi "Pora olish va berish bilan kurashish menejmenti tizimlari" (O'z DSt ISO 37001:2019) standarti bo'yicha sertifikatga ega bo'ldi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI.

Tijorat banklarida korrupsiyaviy xavflarni kamaytirish va komplaens tizimini rivojlantirish masalalari xalqaro ilmiy adabiyotlarda keng o'rganilgan. Xususan, bir qator xorijiy olimlar bank tizimida korrupsiyaning oldini olish, ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytirish hamda institutsional boshqaruvni takomillashtirish zarurligini ta'kidlaydilar.

Masalan, Pablo de Andrés, Salvatore Polizzi va Enzo Scannella bank sektorida korrupsiya masalalarini tadqiq qilib, bank tizimida shaffoflik va korporativ boshqaruv darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, korrupsiyaviy xavflar shunchalik kamayishini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, banklarda ochiq axborot siyosati, risklarni boshqarish tizimi hamda kuchli nazorat mexanizmlari korrupsiyani aniqlash va uning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ular banklarda korrupsiya bilan bog'liq ma'lumotlarni oshkor qilish (disclosure) institutsional ishonchni mustahkamlashini qayd etadilar [1].

Yana bir tadqiqotda Asteriou, Pilbeam va Tomuleasa bank faoliyatiga korrupsiyaning ta'sirini iqtisodiy jihatdan tahlil qilib, korrupsiya banklarning moliyaviy barqarorligiga hamda rentabelligiga salbiy ta'sir ko'rsatishini aniqlagan. Ularning fikriga ko'ra, korrupsiya kredit siyosatining buzilishiga, resurslarning samarasiz taqsimlanishiga hamda bank risklarining oshishiga olib keladi. Shu sababli bank tizimida kuchli tartibga solish, shaffof nazorat mexanizmlari va samarali komplaens tizimini joriy etish zarur hisoblanadi [2].

Xalqaro tadqiqotlarda bank sektorida korrupsiyaga qarshi kurashishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida texnologik yechimlar ham ko'rib chiqiladi. Mariam El Harras va Abdelouhab Salahddine moliyaviy jinoyatlarga qarshi kurashda RegTech (regulatory technology) tizimlari muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data) hamda avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari bank operatsiyalaridagi shubhali harakatlarni tezda aniqlash imkonini beradi. Bu esa korrupsiyaviy operatsiyalarni erta bosqichda aniqlash va moliyaviy jinoyatlarning oldini olishga xizmat qiladi [3].

Komplaens va etik boshqaruv tizimlarini tadqiq qilgan olimlardan biri Vera Cherepanova bo'lib, u korporativ komplaens tizimlari tashkilotlarda korrupsiyaga qarshi kurashning muhim institutsional mexanizmi ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, samarali komplaens dasturlari nafaqat qonunlarga rioya etilishini ta'minlaydi, balki tashkilotda etik madaniyatni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Bu esa banklarda manfaatlar to'qnashuvi, noqonuniy moliyaviy operatsiyalar va korrupsiyaviy holatlarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi [4].

Shuningdek, xalqaro tadqiqotlarda bank tizimidagi korrupsiya muammolari keng ko'lamda o'rganilgan. Masalan, bank korrupsiyasiga bag'ishlangan bibliometrik tahlilda 50 yillik davr mobaynida chop etilgan 800 dan ortiq ilmiy ishlar tahlil qilinib, bank tizimida korrupsiyaning asosiy omillari sifatida siyosiy aloqalar, nazoratning sustligi hamda risklarni boshqarish tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqotchilar banklarda korrupsiyaga qarshi kompleks institutsional tizimni shakllantirish zarurligini alohida ta'kidlaydilar [5].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda tijorat banklarida korrupsiyaviy-komplaens muammolarini o'rganish hamda ularni bartaraf etish yo'llarini aniqlash maqsadida kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik tahlil usullaridan foydalanildi.

Avvalo, ilmiy tadqiqotning nazariy asosini shakllantirish maqsadida korrupsiyaga qarshi kurash, bank tizimida komplaens nazorati hamda korporativ boshqaruvga oid xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlar o'rganildi. Bu jarayonda ilmiy adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish, umumlashtirish hamda tizimli yondashuv metodlari qo'llanildi.

Mazkur usullar orqali bank tizimida korrupsiyaga qarshi nazorat mexanizmlarining nazariy asoslari hamda amaliy tajribasi tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJLAR

Bank xizmatlaridan foydalanishda korrupsiya holatlarining oldini olish maqsadida sohada raqamlashtirish jarayonlari izchil amalga oshirilmoqda. Bugungi kunda tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga 12 turdagi, yuridik shaxslarga esa 14 turdagi moliyaviy xizmatlar ko'rsatilmoqda.

Hisob palatasi tomonidan 6 ta tijorat bankida o'tkazilgan audit tadbirlari natijalariga ko'ra, Tiklanish va taraqqiyot jam'armasidan xizmatlar sohasini rivojlantirish uchun ajratilgan 858,3 mlrd so'mlik kreditlarning 140 mlrd so'mi kreditlar bo'yicha tizimli monitoring o'rnatilmaganligi sababli muammoli kreditga aylangan.

Bundan tashqari, kredit hisobiga sotib olingan 176 mlrd so'mlik asosiy vositalar qarzidorlarning balansiga kiritilmagan.

Oilaviy tadbirkorlik dasturlari doirasida ajratilgan kreditlar bo'yicha 1,7 trln so'mlik muammoli kreditlar hamda bank xarajatlari hisobiga balansdan chiqarilgan 2,9 trln so'mlik samarasiz kredit qarzidorliklari mavjudligi aniqlangan.

O'zbekiston banklarida komplaens nazoratni rivojlantirish yo'lida bir qator muammolar mavjud:

Xavflarni baholashning yetarli emasligi. Ko'plab banklarda korrupsiyaviy xavflarni muntazam va chuqur baholash mexanizmlari yetarli darajada shakllanmagan. Bu esa bank faoliyatidagi zaif nuqtalarni aniqlash imkoniyatini cheklaydi.

Ichki nazorat tizimlarining samaradorligi. Ichki audit va komplaens bo'limlari o'rtasidagi hamkorlik yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Bu esa korrupsiyaviy holatlarni o'z vaqtida aniqlashga to'sqinlik qiladi.

Kadrlar salohiyati va xabardorlik darajasi. Komplaens sohasida malakali mutaxassislarning yetishmasligi hamda xodimlar orasida korrupsiyaga qarshi qonunchilik bo'yicha xabardorlik darajasining pastligi muhim muammolardan biri hisoblanadi.

Manfaatlar to'qnashuvi (Conflict of Interest). Bank faoliyatida manfaatlar to'qnashuvi ehtimoli mavjud. Masalan, bank xodimining o'z qarindoshlari yoki yaqinlari bilan bog'liq operatsiyalarni amalga oshirishi korrupsiyaviy xavf tug'dirishi mumkin.

Xabar berish tizimlarining shaffofligi. Bank ichida korrupsiya holatlari haqida xabar berish (whistleblowing) tizimlariga ishonchning pastligi sababli ayrim holatlar yashirin qolib ketishi mumkin.

Jahon amaliyotida tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi komplaens tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, bank tizimida shaffoflikni ta'minlash, korrupsiyaviy xavflarni kamaytirish hamda moliyaviy barqarorlikni oshirishda samarali komplaens mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Xususan, xorijiy mamlakatlar tajribasiga murojaat qiladigan bo'lsak, AQSh bank tizimida korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlari kuchli normativ-huquqiy baza va qat'iy nazorat tizimi orqali amalga oshiriladi. Jumladan, Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) hamda Bank Secrecy Act (BSA) qonunlari banklar faoliyatida korrupsiyaviy va noqonuniy moliyaviy operatsiyalarning oldini olishga qaratilgan. AQSh banklarida komplaens bo'limlari mustaqil faoliyat yuritadi va ular risklarni baholash, shubhali operatsiyalarni aniqlash hamda moliyaviy monitoringni amalga oshiradi. Bundan tashqari, banklarda whistleblowing tizimi keng rivojlangan bo'lib, xodimlar korrupsiyaviy holatlar haqida anonim tarzda xabar berish imkoniyatiga ega.

Buyuk Britaniyada bank tizimida korrupsiyaga qarshi mexanizmlar asosan UK Bribery Act 2010 hamda moliyaviy nazorat organi bo'lgan Financial Conduct Authority (FCA) faoliyati orqali amalga oshiriladi. Mazkur qonun korrupsiyaning barcha shakllariga qarshi qat'iy choralarini belgilaydi va banklardan samarali komplaens tizimini joriy etishni talab qiladi. Buyuk Britaniya banklarida korrupsiyaviy xavflarni baholash muntazam ravishda amalga oshiriladi hamda xodimlar uchun etik qoidalar va korrupsiyaga qarshi treninglar majburiy hisoblanadi. Shu bilan birga, banklarda manfaatlar to'qnashuvini boshqarish tizimi ham keng joriy etilgan.

Germaniyada bank tizimida korrupsiyaga qarshi komplaens nazoratini amalga oshirishda Federal Financial Supervisory Authority (BaFin) muhim rol o'ynaydi. Ushbu nazorat organi banklar faoliyatini doimiy monitoring qilib boradi hamda moliyaviy operatsiyalarda shaffoflikni ta'minlashni talab qiladi. Germaniya banklarida komplaens tizimi korporativ boshqaruvning ajralmas qismi sifatida qaraladi. Banklarda ichki audit, risklarni boshqarish tizimi hamda komplaens bo'limlari o'zaro hamkorlikda faoliyat yuritadi. Bundan tashqari, korrupsiyaga qarshi kurashishda raqamli monitoring tizimlari va avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlaridan keng foydalaniladi.

Singapur bank tizimi korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha eng samarali tizimlardan biri hisoblanadi. Mamlakatda Corrupt Practices Investigation Bureau (CPIB) hamda Monetary Authority of Singapore (MAS) tomonidan bank sektorida korrupsiyaga qarshi qat'iy nazorat amalga oshiriladi. Singapur banklarida korrupsiyaviy xavflarni boshqarish uchun riskga asoslangan nazorat tizimi joriy etilgan. Banklar o'z faoliyatida zamonaviy texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlilidan foydalanib, shubhali moliyaviy operatsiyalarni aniqlaydi. Bundan tashqari, bank xodimlari uchun yuqori darajadagi etik standartlar va qat'iy javobgarlik tizimi mavjud.

1-jadval. Tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi komplaens tizimi bo'yicha xorijiy davlatlar tajribasi [6]

Davlat	Asosiy qonun va nazorat organlari	Korrupsiyaga qarshi komplaens mexanizmlari
AQSh	Foreign Corrupt Practices Act (FCPA), Bank Secrecy Act (BSA), AQSh Adliya vazirligi va moliyaviy nazorat organlari	Banklarda mustaqil komplaens bo'limlari tashkil etilgan. Risklarni baholash, shubhali operatsiyalarni monitoring qilish va moliyaviy tranzaksiyalar ustidan qat'iy nazorat amalga oshiriladi. "Whistleblowing" tizimi orqali xodimlar korrupsiyaviy holatlar haqida anonim xabar berish imkoniyatiga ega.
Buyuk Britaniya	UK Bribery Act 2010, Financial Conduct Authority (FCA)	Banklarda korrupsiyaviy xavflarni muntazam baholash tizimi joriy etilgan. Xodimlar uchun korrupsiyaga qarshi etik qoidalar va majburiy treninglar mavjud. Manfaatlar to'qnashuvini boshqarish mexanizmlari va shaffof ichki nazorat tizimi samarali faoliyat yuritadi.
Germaniya	Federal Financial Supervisory Authority (BaFin), Germaniya bank nazorati tizimi	Banklarda komplaens tizimi korporativ boshqaruvning muhim qismi hisoblanadi. Ichki audit, risklarni boshqarish va komplaens bo'limlari o'zaro hamkorlikda ishlaydi. Moliyaviy operatsiyalar ustidan raqamli monitoring va avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari joriy etilgan.
Singapur	Corrupt Practices Investigation Bureau (CPIB), Monetary Authority of Singapore (MAS)	Riskga asoslangan nazorat tizimi joriy etilgan. Bank operatsiyalarida sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili orqali shubhali operatsiyalar aniqlanadi. Xodimlar uchun qat'iy etik standartlar va korrupsiyaga qarshi javobgarlik tizimi mavjud.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, bank tizimida korrupsiyaga qarshi komplaens tizimining samaradorligi kuchli normativ-huquqiy baza, mustaqil nazorat organlari, shaffof boshqaruv tizimi hamda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish bilan bevosita bog'liq.

Mazkur tajribalarni o'rganish va ularni milliy bank tizimi amaliyotiga moslashtirish O'zbekiston banklarida korrupsiyaviy xavflarni kamaytirish hamda komplaens nazorat tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston bank tizimida komplaens nazoratni mustahkamlash nafaqat qonunchilik talablarini bajarish, balki banklarning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash, xalqaro investitsion jozibadorligini oshirish hamda jamoatchilik ishonchini mustahkamlash uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur jarayon doimiy ravishda takomillashtirib borilishi lozim bo'lgan murakkab va mas'uliyatli jarayon hisoblanadi. Korrupsiyaga qarshi samarali kurashish orqali O'zbekiston banklari o'z faoliyatining shaffofligini oshirishi hamda mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga yanada katta hissa qo'shishi mumkin.

Yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

Korrupsiyaviy xavflarni tizimli baholash. Har bir bank muntazam ravishda korrupsiyaviy xavflarni aniqlash va baholash tizimini joriy etishi zarur.

Korrupsiyaga qarshi siyosatni ishlab chiqish. Har bir bank korrupsiyaga qarshi aniq va tushunarli ichki siyosat hamda tegishli tartib-taomillarni ishlab chiqishi lozim.

Ichki nazorat va auditni kuchaytirish. Ichki audit xizmatining mustaqilligini ta'minlash hamda uning tavsiyalarini amalga oshirish mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Kadrlar salohiyatini oshirish. Bank xodimlari uchun korrupsiyaga qarshi qonunchilik hamda etik me'yorlar bo'yicha muntazam treninglar va malaka oshirish dasturlarini tashkil etish muhimdir.

Manfaatlar to'qnashuvini boshqarish. Manfaatlar to'qnashuvi holatlarini aniqlash, ularni oldini olish hamda boshqarish bo'yicha samarali mexanizmlarni joriy etish lozim.

Xabar berish tizimlarini takomillashtirish. Ishonch telefonlari, anonim murojaat kanallari va "whistleblowing" tizimlarini rivojlantirish zarur.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish. Korrupsiyaviy xavflarni aniqlash jarayonida ma'lumotlar tahlili (data analytics) hamda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Davlat organlari bilan hamkorlikni kuchaytirish. Bosh prokuratura, Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi hamda Markaziy bank bilan o'zaro hamkorlikni mustahkamlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. de Andrés, P., Polizzi, S., & Scannella, E. Corruption disclosure in banking: insights from the literature // Creating Value and Improving Financial Performance: Inclusive Finance and the ESG Premium. – 2023. – P. 119–133.
2. Asteriou, D., Pilbeam, K., & Tomuleasa, I. The impact of corruption, economic freedom, regulation and transparency on bank profitability and bank stability: Evidence from the Eurozone area // Journal of Economic Behavior & Organization. – 2021. – Vol. 184. – P. 150–177. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2020.08.023>
3. Harras, M. E., & Salahddine, M. A. Tracking financial crime through code and law: a review of RegTech applications in anti-money laundering // arXiv preprint. – 2025. – arXiv:2511.15764.
4. Cherepanova, V. Corporate Compliance Programs: Theory and Practice of Anti-Corruption Regulation. – Cham: Springer International Publishing, 2017. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-66717-6>
5. Bahoo, S. Corruption in banks: A bibliometric review and agenda // Finance Research Letters. – 2020. – Vol. 35. – Article 101499.
6. Spalding, A. The Foreign Corrupt Practices Act and the OECD Anti-Bribery Convention: Modernizing International Anti-Corruption Law. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415321>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>